

ภาพที่ 4-15 พระอิศวรประทับนั่ง ได้ภาพเขียนกำกับว่า “พระอิศวรสร้างหิมพานต์ในร่มไม้ศุภกษมย์”
พระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม

ภาพที่ 4-16 พระอิศวรทรงถือคัมภีร์ ได้ภาพเขียนกำกับว่า “พระปรเมศวรพระหัตถ์ขวาทรงแก้ว
พระหัตถ์ซ้ายทรงคัมภีร์ไสยศาสตร์” พระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม

ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณได้ปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังพระศิวะ ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยปรากฏภาพพระศิวะเหนือช่องพระทวารด้านทิศเหนือ ภาพบนบานพระทวารด้านทิศเหนือปรากฏภาพพระทวารเทวราชมเหศวร ซึ่งนภาพร เล้าสินวัฒนา (2549, หน้า 65) สันนิษฐานไว้ว่า การวาดภาพพระศิวะนี้เป็นการเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และความหมายของการเป็นสมมติเทพ โดยเสริมและสื่อให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผ่านขั้นตอนสำคัญของพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

นอกจากนี้ ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณยังมีจิตรกรรมฝาผนังของเทพต่าง ๆ ในศาสนาฮินดูรวมถึงพระศิวะด้วย ซึ่งอาจวาดตามตำราเทวรูปและเทพนพเคราะห์ โดยมีภาพพระศิวะดังนี้ (นภาพร เล้าสินวัฒนา, 2549, หน้า 85-86)

1. พระศิวะและพระอุมาทรงโคนนทิ
2. พระปรเมศวรปราบมูลาคินี
3. พระปรเมศวรปราบอังกุพรหม
4. พระศิวะประทับบนบัลลังก์พญาช้าง ทรงเครื่องนุ่งห่มอย่างฤๅษี ประทับบนบัลลังก์ที่

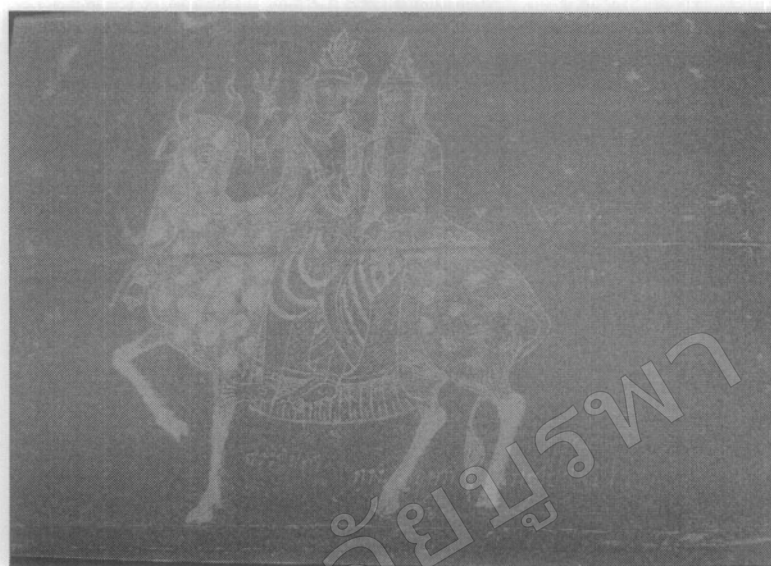
ประดับด้วยพญานาค ได้บัลลังก์ประดับด้วยช้าง 1 เชือก

ซึ่งจิตรกรรมฝาผนังพระศิวะกับเทพองค์อื่น ๆ ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าเทพเจ้าได้มาเป็นหลักชัยยานในการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ซึ่งสร้างความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นสิริมงคลต่อผู้เข้าร่วมพระราชพิธีดังกล่าว

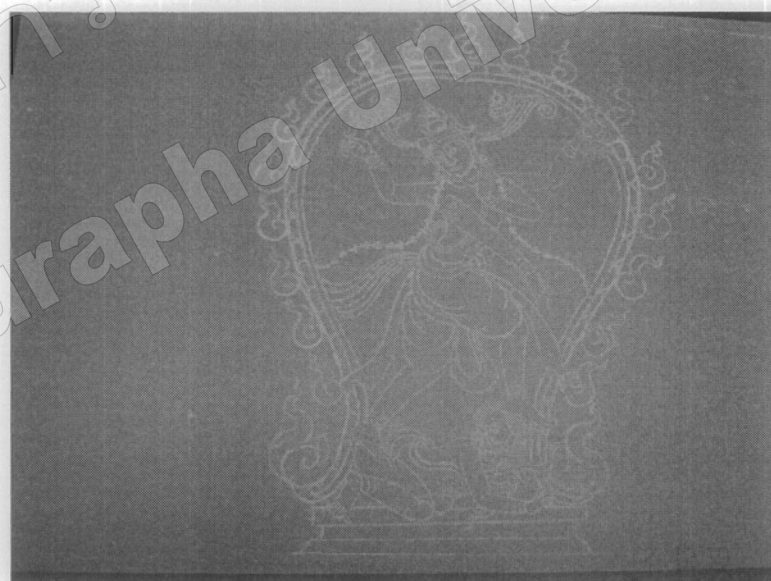
นอกจากนี้ ยังพบหนังสือสมุดไทยที่เขียนภาพเทวรูปและเทพนพเคราะห์ ปัจจุบันรวบรวมอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ หมวดตำราภาพ เลขที่ 31, 32, 33, 69 และ 70 ในจำนวนตำราทั้งหมดนี้ มีข้อความที่บอกชื่อผู้สร้างในประวัติของเอกสารเฉพาะเลขที่ 70 บันทึกไว้ว่า “สันนิษฐานว่า เจ้าฟ้าอิศราพงษ์ ทรงพระดำริสร้างในรัชกาลที่ 4” ส่วนอีก 4 เล่มไม่ปรากฏชื่อผู้สร้าง ทั้งนี้เอกสารทั้ง 5 เล่มมีภาพเทวรูปและเทวดานพเคราะห์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าเอกสารทั้ง 5 เล่มนี้คงสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 อาจสร้างขึ้นเพื่อเป็นต้นแบบในการเขียนภาพที่พระกระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือเพื่อการศึกษาารูปลักษณะของเทพเจ้าในด้านศิลปะ (นิยะดา ทาสุนทร, 2535)

ในเอกสารเลขที่ 31, 32, 33 และ 70 ได้ปรากฏภาพพระศิวะปางต่าง ๆ ดังนี้

1. สมุดพระเทวรูป เทวดานพเคราะห์ เทวดาโกไทยธิบาท เลขที่ 31
 - 1.1 พระอินศวร พระอุมา ทรงอุศราภราชเป็นพาหนะ
 - 1.2 พระปรเมศวร

ภาพที่ 4-17 พระอิศวรและพระอุมาทรงโคนนทิเป็นพาหนะ

ภาพที่ 4-18 พระปรเมศวร

2. ตำราภาพเทวรูป เลขที่ 32
 - 2.1 พระศะหยมผู้ระนาฏ
 - 2.2 พระปรเมศวรปราบมุลาคะนี
 - 2.3 พระประเมศวรปราบอังกุทพรหม

- 2.4 พระประเมศวรไปไตรลาตร์ทรงอุสุภาหะน
- 2.5 พระประเมศวรประพาศจักระวาฬ
- 2.6 พระประเมศวรทรงสูงสุมาพาหะนะ
- 2.7 พระประเมศวรเสด็จไปจำสละถาร
- 2.8 พระอินศวร
- 2.9 พระอิศวรปราบกรุงภายักษ์ถือเอาซึ่งผู้มีเพื่อเป็นใหญ่ในโลกย์
- 2.10 พระอิศวรสร้างมหาทะนุโมลีด้วยลำไผ่ศรีสุกขัณฑ์ดบศกถวาย
- 2.11 พระศิวา
- 2.12 พระอินศวรสร้างหิมพานต์ในร่มไม้ศุภขรมย์
- 2.13 พระอินศวรทรงศีล
- 2.14 พระอินศวรปราบมะหาไซอิดสูนเพื่อถือเอาซึ่งสัตว์ตระนามาตทั้งปวง
- 2.15 พระอินศวรปราบอะสูรตรีบุร่า
- 2.16 พระอินศวรปราบมหาพลอิสูนเพื่อเป็นใหญ่ในโลกย์นี้

ภาพที่ 4-19 พระสวยมภูวนาถ

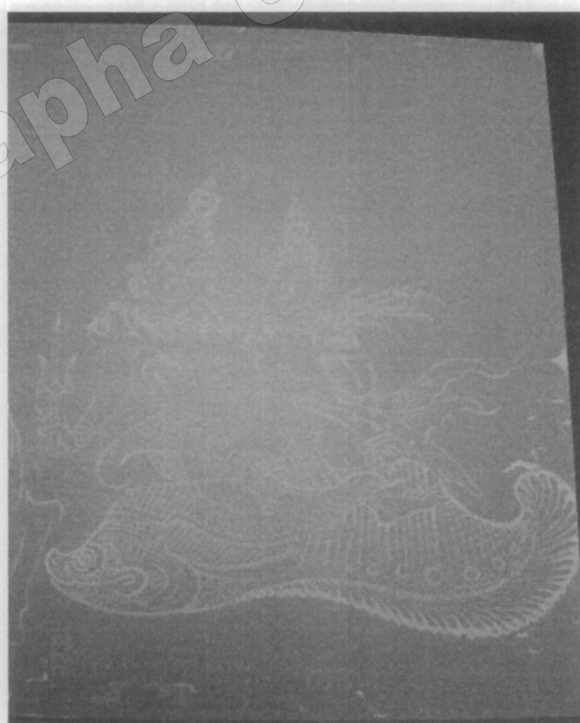
ภาพที่ 4-20 พระบรมศวรปราบมุลาคะนี

ภาพที่ 4-21 พระบรมศวรปราบอังคฺทพรหม

ภาพที่ 4-22 พระประเมศวรไปไตรลาตร์ทรงอุศุพภาหะน

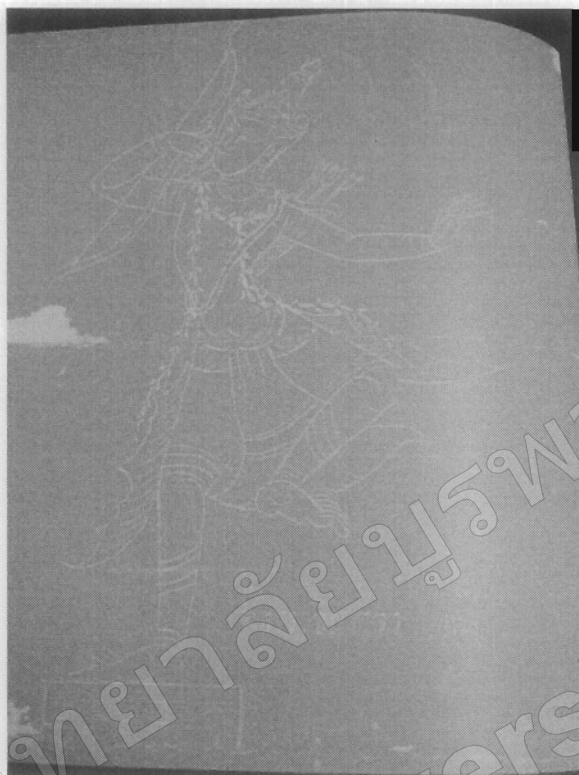
ภาพที่ 4-23 พระประเมศวรประพาศจักระวาท

ภาพที่ 4-24 พระปรมศรทรงสูงสูมาพาหะนะ

ภาพที่ 4-25 พระปรมศรเสด็จไปจำสละการ

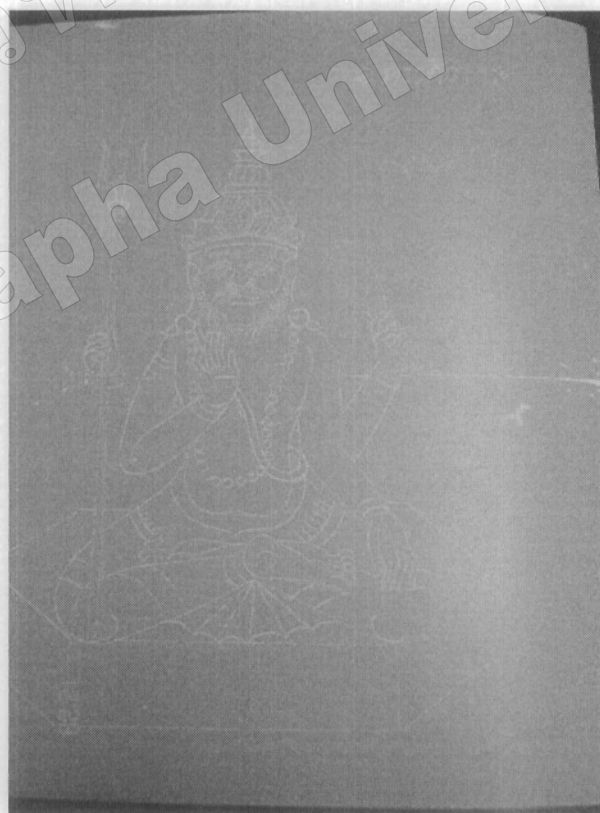
ภาพที่ 4-26 พระอินศวร

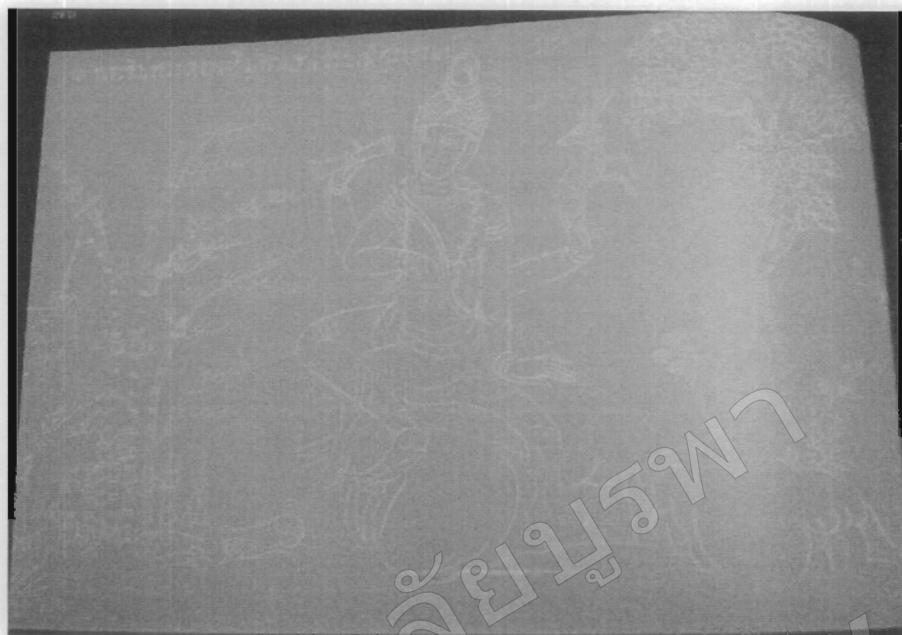
ภาพที่ 4-27 พระอิศวรปราบกรุงภายักษ์ถือเอาซึ่งผู้มีเพื่อเป็นใหญ่ในโลกย์

ภาพที่ 4-28 พระอิศวรสร้างมหาทณูโมลีด้วยลำไม้ศรีสุทโธษณะดาบศกวาง

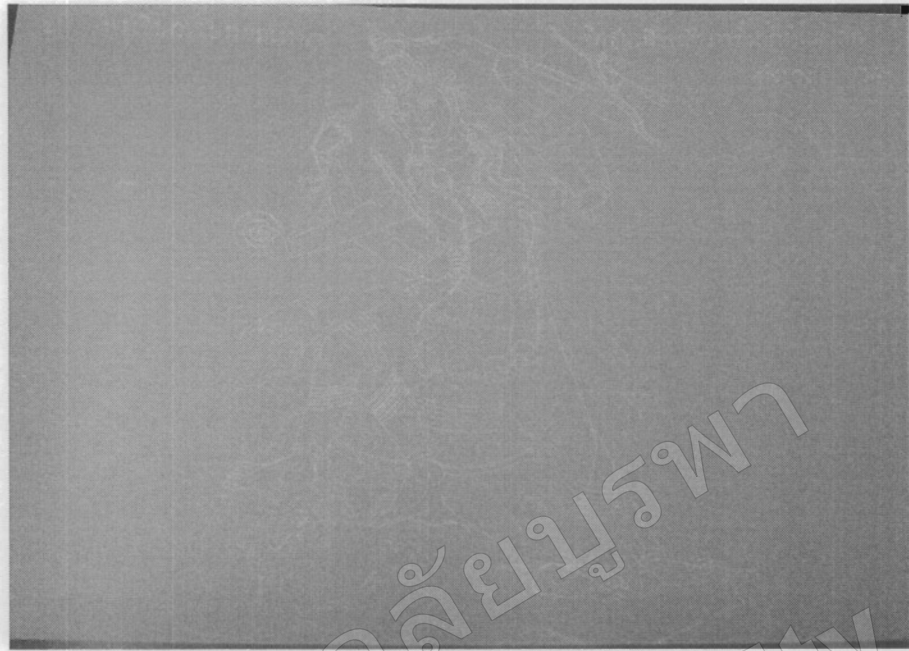
ภาพที่ 4-29 พระศิว

ภาพที่ 4-30 พระอินศวรสร้างหิมพานต์ในร่มไม้ศุภขรมย์

ภาพที่ 4-31 พระอินศวรทรงศีล

ภาพที่ 4-32 พระอินศวรปราบมหาไฮอิดสุนเพื่อถือเอาซึ่งลัทธิตะนามาดทั้งปวง

ภาพที่ 4-33 พระอินศวรปราบอะสูรตรีบุร่า

ภาพที่ 4-34 พระอินศวรปราบมหาพละสินเพื่อเป็นใหญ่ในโลกนี้

3. พระสมุทรูปพระไสยสารท เลขที่ 33

3.1 พระศิวลิงสมภูวนาถ

3.2 พระอิศวรปราบกรุงภาสัยักษ์ถือเอาซึ่งภูมิประเทศ เพื่อเป็นใหญ่ในโลกย์

3.3 พระบรมศวรเหี้ยบมูลาดนี

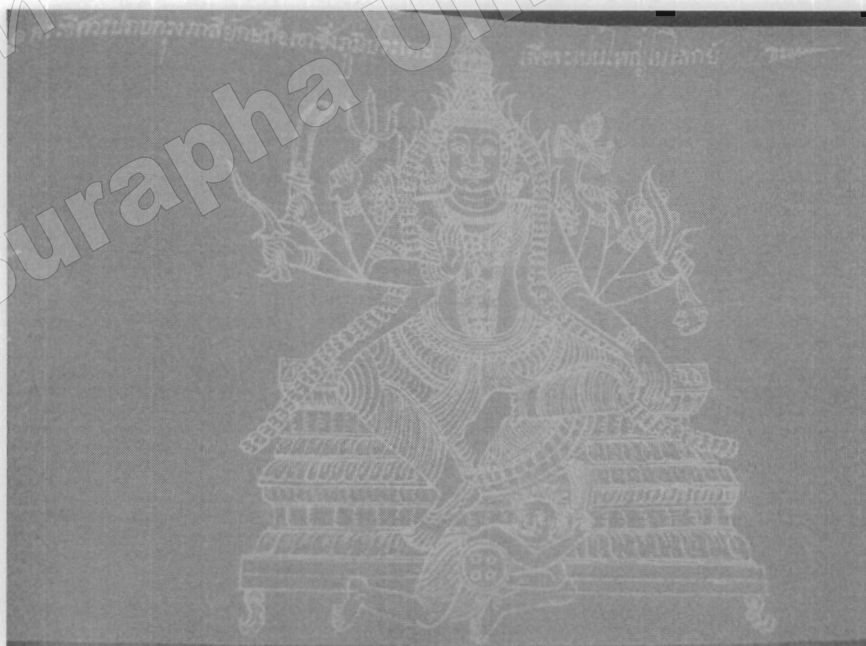
3.4 พระบรมศวรพระหัตถวาทรงแก้ว พระหัตถ์ซ้ายทรงคัมภีร์ไสยสาธ

3.5 พระอิศวรเหี้ยบอังคฤทพรหม

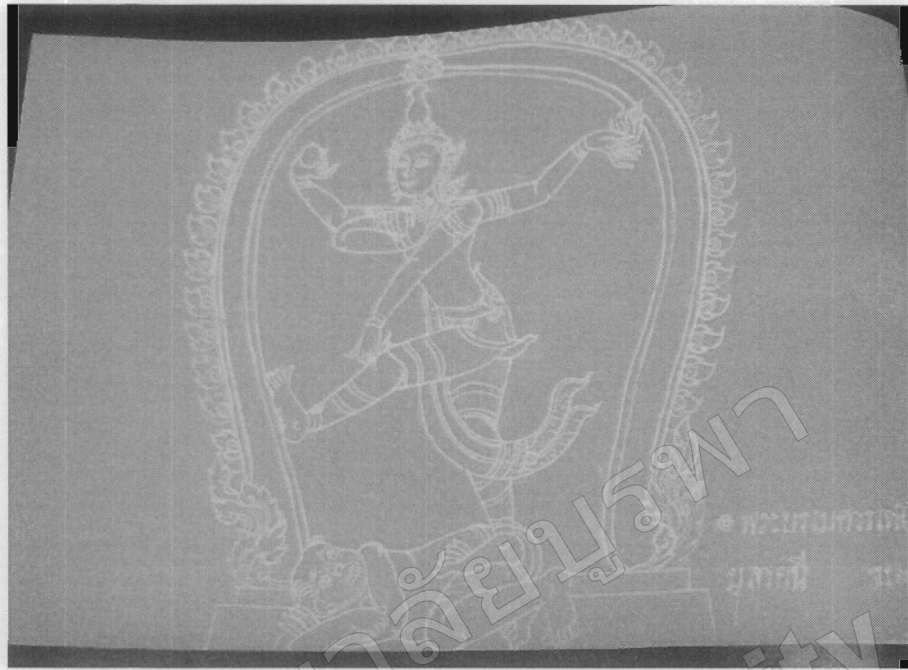
3.6 พระอิศวรกับพระอุมาทรงโคเสด็จไปไกรลาส

ภาพที่ 4-35 พระศรีละลึงสยมภูวนาถ

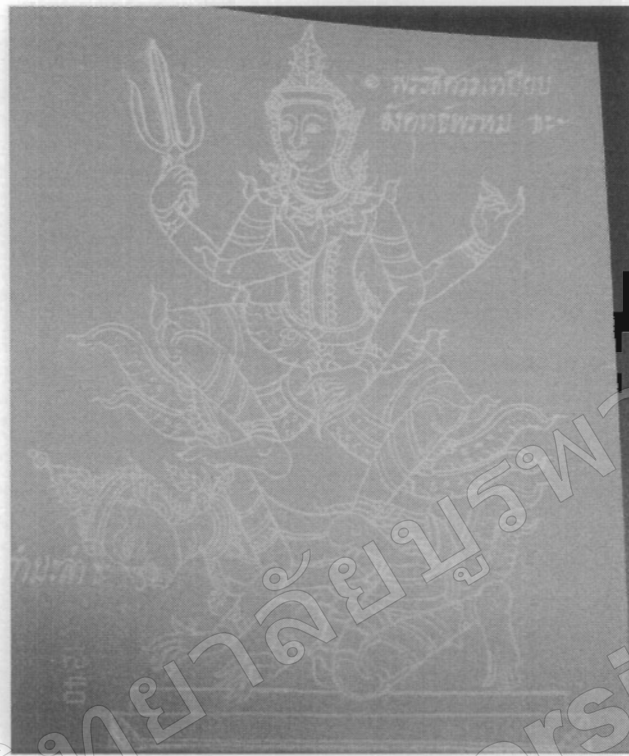
ภาพที่ 4-36 พระอิศวรปราบกรุงภาสียักษ์ถือเอาซึ่งภูมิประเทศ เพื่อเป็นใหญ่ในโลกย์

ภาพที่ 4-37 พระบรมเศวตเหียบมูลาคนี

ภาพที่ 4-38 พระบรมเศวตพระหัตถวาทรงแก้ว พระหัตถ์ซ้ายทรงคัมภีร์ไสยสาด

ภาพที่ 4-39 พระอิศวรเหี้ยบอังคุตพรหม

ภาพที่ 4-40 พระอิศวรกับพระอุมาทรงโคเสด็จไปไกรลาส

4. ตำราภาพเทวรูปไวยาศาสตร์ เลขที่ 70

- 4.1 รูปนี้คือองค์พระสยามภูวนาท
- 4.2 รูปพระปรมศวรเหยียบมุลาคะนี้
- 4.3 พระศรทธาสัท
- 4.4 รูปพระอิศวรเสด็จไปไกรลาส
- 4.5 รูปพระอิศวรทรงปลากายทอง
- 4.6 พระอิศวรทรงจระเข้
- 4.7 พระปรมศวร
- 4.8 พระอิศวรเหยียบองค์พระพรหม

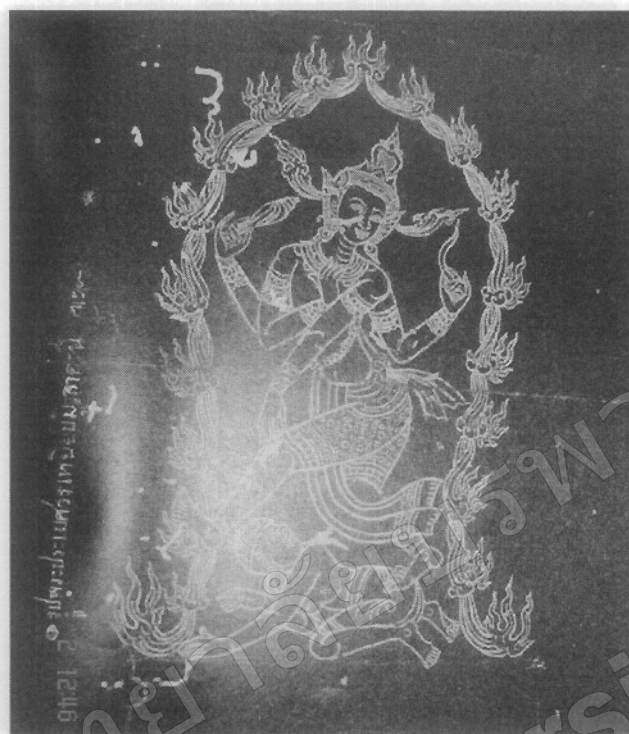
4.9 พระอินศวรท้าวมหานูโมลิตด้วยล้าไม้ศรีสุทนต์ซึ่งศุภกวีวัฒนดาบศถวายพระอิศวร

ผู้เป็นเจ้า

- 4.10 พระปรมศวรทรงธนูโมลี
- 4.11 พระอิศวรสร้างพระหิมพานในร่มไม้สกรม
- 4.12 พระอิศวร

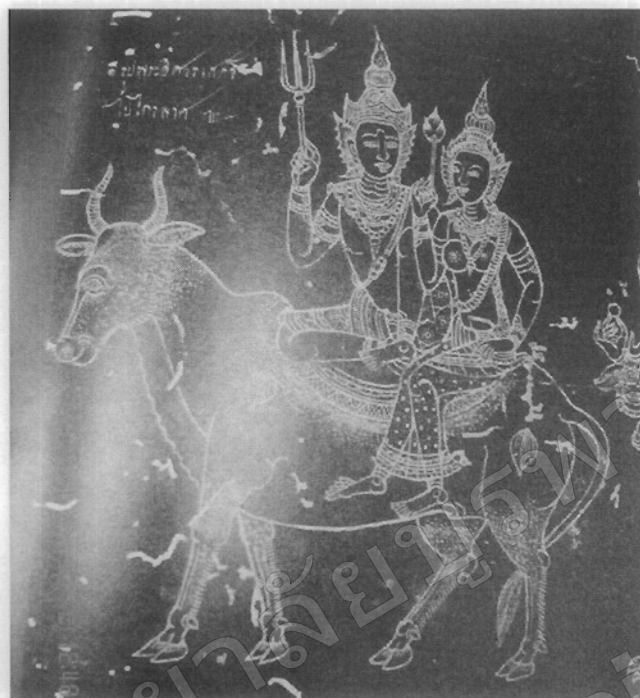
ภาพที่ 4-41 รูปนี้คือองค์พระสยามภูวนาท

ภาพที่ 4-42 รูปพระปรเมศวรเหี้ยมมูลาคะนี

ภาพที่ 4-43 พระศรธาสีท

ภาพที่ 4-44 รูปพระอิศวรเสด็จไปไกรลาส

ภาพที่ 4-45 รูปพระอิศวรทรงปลากลายทอง

ภาพที่ 4-46 พระอิศวรทรงจระเข้

ภาพที่ 4-47 พระปรเมศวร

ภาพที่ 4-48 พระอิศวรเหยียบของศุภะพรหม

ภาพที่ 4-49 พระอินศวรทรางมหาธนูโมลิตด้วยลำไม้ศรีสุทขซึ่งศุภขวัฒนดาบศถวายพระอิศวร
ผู้เป็นเจ้า

ภาพที่ 4-50 พระปรมेश্বরทรงธนูโมลี

ภาพที่ 4-51 พระอิศวรสร้างพระหิมพานในร่มไม้ไผ่กรม

ภาพที่ 4-52 พระอิศวร

จากศิลปกรรมที่แสดงภาพพระศิวะตามสถานที่ที่ได้กล่าวไปนั้น เห็นได้ว่ามีลักษณะทางประติมานวิทยาหลายประการที่เปลี่ยนไปจากอดีต เช่น ไม่มีพระเนตรที่ 3 กลางพระนลาฏ โคนนทิตไม่ได้มีกายเผือก เป็นต้น ซึ่งอาจเกิดจากความนิยมหรือข้อจำกัดต่าง ๆ ของช่างที่วาดภาพในสมัยนั้นก็เป็นได้

ในส่วนที่ยังคงลักษณะทางประติมานวิทยาที่ทำให้ทราบได้ว่าเป็นพระศิวะหากไม่มีคำบรรยายใต้ภาพ เช่น ยังคงทรงสวมสังวาลที่เป็นนาคหรืองู รวมถึงทรงถือตรีศูลและบัณเฑาะว์ อันเป็นสัญลักษณ์ประจำพระองค์

ในส่วนของรูปแบบพระศิวะนั้น เห็นได้ว่ามีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตบ้าง อาจเป็นเพราะข้อจำกัดในการเขียนภาพของช่าง

จากหลักฐานทั้งหมด ได้สะท้อนให้เห็นว่า คติความเชื่อเรื่องพระศิวะแบบจารีตนั้นยังคงจำกัดอยู่ในราชสำนักแต่เพียงเท่านั้น ส่วนคนทั่วไปยังไม่สามารถรับรู้เรื่องราวของพระศิวะได้เท่ากับผู้คนในราชสำนัก อันแสดงให้เห็นว่าราชสำนักยังคงต้องการใช้พระศิวะเป็นสัญลักษณ์ที่สร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับกลุ่มของตนเอง และเพื่อให้กลุ่มมีฐานะสูงกว่าคนทั่วไป เช่น การใช้พระ

นามพระศิวะอยู่ในพระนามของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ รวมถึงนามบรรดาศักดิ์ของขุนนาง ที่หมายถึงการรับใช้พระศิวะ ซึ่งก็คือการรับใช้พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์นั่นเอง หรือพระราชพิธีต่าง ๆ ที่มีพระศิวะเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพระราชพิธีอยู่เสมอ ก็เป็นการย้ำให้ชัดเจนว่าผู้ที่จัดหรือประกอบพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระศิวะได้ ต้องเป็นพราหมณ์ที่ทางราชสำนักเป็นผู้จัดหามาเท่านั้น หรือจิตรกรรมฝาผนังตามบานประตูหน้าต่างโบสถ์วัดสุทัศนเทพวราราม และวัดบวรสถานสุทธาราม ที่วาดภาพพระศิวะกับเทพองค์อื่น ๆ เพื่อคุ้มครองพุทธศาสนา ก็ปรากฏอยู่แต่เพียงวัดที่สร้างหรืออุปถัมภ์โดยราชสำนัก หรือในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ที่มีจิตรกรรมฝาผนังพระศิวะที่เป็นสัญลักษณ์ว่าพระมหากษัตริย์คือพระศิวะ เนื่องจากการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระมหากษัตริย์ต้องพระราชดำเนินผ่านประตูที่มีรูปพระศิวะอยู่

ในเวลาต่อมา การรับรู้เรื่องราวของพระศิวะของคนทั่วไปเริ่มมีมากขึ้นในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ซึ่งสาเหตุที่เรื่องราว ตลอดจนพิธีกรรมและคติความเชื่อเรื่องพระศิวะได้แพร่กระจายมาสู่คนทั่วไป เนื่องจากได้มีชาวอินเดียอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย และได้ก่อตั้งเทวสถานเนื่องในศาสนาฮินดูขึ้น เช่น วัดพระศรีมหาอุมาเทวี พระวิษณุ และวัดเทพมณเฑียร รวมถึงการที่รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือที่อธิบายเรื่องราวของเทพเจ้าฮินดู โดยทรงเรียบเรียงจากหนังสือ Hindu Mythology ของ J. Wilkins (อรุณศักดิ์ กิ่งมณี, 2551, หน้า 13)

คติความเชื่อเรื่องพระศิวะในปัจจุบัน

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสังคม เศรษฐกิจ และการปกครองอย่างมาก ศาสนาในช่วงเวลาดังกล่าวมักไม่ได้รับการดูแลจากรัฐเท่าที่ควร ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูก็เป็นอีกศาสนาหนึ่งที่ลดบทบาทในสังคมลงไป อย่างไรก็ตามก็ยังมีกลุ่มคนที่นับถือและประกอบพิธีกรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูอยู่ โดยพระศิวะก็ยังคงได้รับการนับถืออยู่บ้างในเฉพาะกลุ่ม

มีหนังสือเล่มหนึ่งที่กล่าวถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระศิวะในแบบของคนทั่วไป ก็คือเรื่อง “ตำราพระเวทพิสดาร เล่ม 1” รวบรวมโดยแพทย์ สาริกบุตร ซึ่งกล่าวไว้ในบทนำว่าตำราเล่มนี้ได้รวบรวมคาถาและเคล็ดวิชาต่าง ๆ จากคัมภีร์โหราศาสตร์ โดยคัมภีร์โหราศาสตร์นี้ถือเป็นคัมภีร์สำคัญคัมภีร์หนึ่งในกลุ่มผู้ที่นับถือลัทธิไศวนิกาย คาถาที่ปรากฏการบูชาพระศิวะ มีดังนี้

โองการสรรเสริญคุณครู ซึ่งกล่าวบูชาพระศิวะในฐานะครูอาจารย์ (แพทย์ สาริกบุตร, 2547, หน้า 5) “ โอมนโมนมัสการ ข้าไหว้คุณพระอาจารย์สิ้นทั้งมวล ตั้งแต่คุณท้าวมหาพรหม และพระอิศวรเป็นประธาน ”

โองการพระพุทจักรหลักไชย เป็นโองการที่ใช้ขับไล่ผีและสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ โดยมีบทอัญเชิญพระศิวะเพื่อการไล่ผี ดังนี้ (เทพย์ สาริกบุตร, 2547, หน้า 91) “...ดังบัญญัติ ทั้งพระสุริยา เร่งมาสาปสรรพ์ลุกขึ้นเร็วพลัน พระนารายณ์ทรงฤทธิ์ **พระอิศวร**ประสิทธิทรงฟ้าอากาศ...”

โองการมารวิชัย เป็นโองการที่ใช้ท่องเพื่อแก้พิษต่าง ๆ ปรากฏพระนามพระศิวะดังนี้ (เทพย์ สาริกบุตร, 2547, หน้า 105-106) “...**บรมเมศวร**ผู้ทรงดินและฟ้าเธอจึงบัญชาให้กูเป็นหมอเอกลีซ้างคิริเมฆเทียมฟ้า... ..ครูกูผู้เป็นใหญ่ เธอให้กูไปหักเอาเขี้ยวไปตอยเอางาไปควักเอาลูกตามาถวายแก่**พระอิศวร** .”

โองการธรรณิสารใหญ่ เป็นโองการที่ใช้เพื่อการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดสิริมงคล มีบทอัญเชิญพระศิวะดังนี้ (เทพย์ สาริกบุตร, 2547, หน้า 112) “...นโมนมัสการ เมแห่งข้าไหว**พระปรเมศวร**ผู้เป็นเจ้าเสด็จลงมาตั้งฟ้าแลดินตั้งสมุทรสายสิญจน์อันอุดม...”

พระมนต์มหาปลุก เป็นมนต์ที่ใช้ปลุกเสกเลขยันต์ ผ้าประเจียด ตะกรุด มีบทอัญเชิญพระศิวะดังนี้ (เทพย์ สาริกบุตร, 2547, หน้า 252) “...โอมปลุกปลุกสรวัดกูปลุก... ..กูจึงปลุก**พระอิศวร**ทั้งพระนารายณ์ .”

คาถานมัสการเทวดาต่าง ๆ ก่อนเรียนมนต์ตรีนิสิงเห (ใช้เพื่อบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ หรือใช้แก้คุณไสย รวมทั้งใช้ไล่ผี) มีการนมัสการพระศิวะด้วยดังนี้ (เทพย์ สาริกบุตร, 2547, หน้า 407) “...ที่นี้ ข้าพเจ้านมัสการ**พระอิศวร**... ..ขอจงมาช่วยข้าพเจ้าผู้กระทำการวิญญาคมขอให้ประสิทธิดังความปรารถนา...”

การทำยันต์นาคเกี้ยวเพื่อให้เพศตรงข้ามมาหลงรัก มีบทบูชาพระศิวะดังนี้ (เทพย์ สาริกบุตร, 2547, หน้า 478) “...ยันต์นี้ท่านให้ลงเป็นไส้เทียน ทำครวระสามเล่ม ให้เอาทอง เงิน นาค ปิดเทียนทั้งสามเล่ม เล่มละอย่างแล ตามไหว้พระพุทเจ้า **พระอิศวร** นางอุมาภคินี...”

พระมนต์ชุมนุมผี ใช้เพื่อเสกให้ผีไปเข้าร่างคนอื่น มีบทอัญเชิญพระศิวะดังนี้ (เทพย์ สาริกบุตร, 2547, หน้า 508) “...โอมชุมนุมมหาชุมนุม **พระอิศวร**... ..เธอจึงประสิทธิประสาททิพย์มนต์ให้แก่กู... ชัยชนะแก่ผู้ปี่ศาง...”

มนต์พระกาฬ ใช้เสกเพื่อให้ผู้อื่นเกิดความวิบัติ มีบทอัญเชิญพระศิวะดังนี้ (เทพย์ สาริกบุตร, 2547, หน้า 524) “ .โอม**พระอินศวร**... ..ผู้ผลาญศัตรูทั้งหลาย...”

มนต์ที่ใช้สำหรับแกะเขี้ยวเสือ กล่าวถึงการอัญเชิญพระศิวะดังนี้ (เทพย์ สาริกบุตร, 2547, หน้า 873) “ กูจึงปลุกทั้ง**พระอิศวร**และพระนาราย... ..เจอลือจงโดดขึ้นฉับไวสมาโหม...”

บทบูชาฤกษ์การสร้างศาลพระภูมิ มีการอัญเชิญพระศิวะ ดังนี้ (เทพย์ สาริกบุตร, 2547, หน้า 883) “...นะมามิ ปริมิสสะอธิปะติมหาเทวา ท่านผู้มีบุญญาธิการ คือองค์สมเด็จพระ**ปรเมศวร**ญาณเป็นเจ้า... ..ขอเดชาอนุภาพพระญาณ **พระอิศวร**ราชธิบตีจประสิทธิประสาท...”

จากคาถาและมนตร์ต่าง ๆ เหล่านี้ เห็นได้ว่าใช้สำหรับการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของบุคคลทั่วไป ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการรับรู้เรื่องพระคิระของบุคคลทั่วไปคงได้รับอิทธิพลมาจากคาถาและมนตร์เหล่านี้ โดยเฉพาะเรื่องคุณสมบัติของพระคิระ ที่มักบันดาลให้ผู้ที่ทำการเคารพบูชาประสบผลสำเร็จตามที่ปรารถนา หรือคุณสมบัติของพระคิระในการขับไล่สิ่งชั่วร้าย แม้กระทั่งการใช้คาถาเพื่อทำอันตรายผู้อื่น ก็ยังต้องบูชาพระคิระเพื่อให้คาถาที่ใช้มีสัมฤทธิ์ผล

นอกจากนี้ การที่ชาวอินเดียได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และได้ก่อตั้ง เทวสถานขึ้นเพื่อประกอบพิธีกรรมในศาสนาฮินดู ซึ่งคนทั่วไปสามารถเข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าวได้ และทำให้คนทั่วไปรับรู้ถึงคติความเชื่อเรื่องพระคิระผ่านจากพิธีกรรมที่พราหมณ์ชาวอินเดียได้ประกอบขึ้น รวมถึงได้มีผู้ที่สนใจการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวแล้วกลับไปศึกษาด้วยตนเอง จนสามารถประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระคิระจากการศึกษาและตีความของตนเองได้

ในปัจจุบัน การนับถือพระคิระหรือพระอิศวรในกรุงเทพมหานครมีมากมายหลายรูปแบบ และผู้คนทั่วไปก็สามารถทำการบูชาและสักการะได้ ในส่วนของเทวรูปที่เป็นประติมากรรม มีทั้งที่ตั้งเป็นศาลของพระคิระหรือพระอิศวร เช่น เทวาลัยพระคิระ ซ่างเซ็นทรัลปิ่นเกล้า วิหารเสด็จพ่อพระคิระ รามอินทรา ศาลที่มีเทพองค์อื่น ๆ ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นหลัก แล้วมีเทวรูปพระคิระหรือพระอิศวรประกอบ เช่น ศาลพระคเณศ สีแยกห้วยขวาง วัดพระศรีมหาตุรคามาณเพียร หรือเทวรูปพระคิระหรือพระอิศวรที่มีอยู่ในพุทธสถาน เช่น วัดภาชี กรุงเทพมหานคร เป็นต้น และนอกจากปรากฏศาลของพระคิระแล้ว ยังปรากฏมูลนิธิการศึกษาระดับประถมศึกษา ที่เป็นผู้ดูแลบริหารจัดการเทวาลัยพระคิระ ซ่างเซ็นทรัลปิ่นเกล้า และยังเป็นมูลนิธินิที่นำรายได้จากการทำบุญของผู้คนทั่วไปมาเป็นทุนการศึกษาให้แก่เด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา

ในส่วนของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระคิระในปัจจุบัน ก็ยังคงปรากฏพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระคิระในส่วนของราชสำนัก คือ พระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย ทั้งนี้ยังปรากฏพิธีกรรมที่ประกอบโดยพราหมณ์เชื้อสายอินเดีย เช่น พิธีกรรมในเทศกาลมหาศิวราตรี พิธีอภิเษกสมรสของพระอุมากับพระคิระ เป็นต้น รวมถึงพิธีกรรมที่ผู้ที่นับถือพระคิระสามารถประกอบขึ้นได้เอง เช่น พิธีไหว้ครู เป็นต้น โดยรูปแบบ คติความเชื่อเกี่ยวกับพระคิระ ได้สะท้อนผ่านทางพิธีกรรม ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ไขว่ดวง และวัฒนธรรมทางวัตถุต่าง ๆ เช่น เทวรูป ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจไขว่เคราะห์ถึงสาเหตุการนับถือพระคิระ กลุ่มคนที่นับถือพระคิระ รวมถึงอิทธิพลของการนับถือพระคิระที่มีต่อผู้คน

เทวรูปของพระศิวะที่แพร่หลายในปัจจุบัน ทรงเป็นเทพเจ้าที่มีพระวรกายสีขาว (เนื่องจากการเอาขี้เถ้าทาตัว) และมีเอกลักษณ์คือพระเนตรที่ 3 ระหว่างพระนลาฏ และปากพระจันทร์เสี้ยวไว้ที่พระเกศา ไม่สวมมงกุฎ แต่มุ่นมวยพระเกศาขึ้นไปเป็นชฎา สวมประคำรูปหวักะโลกและสร้อยที่เป็นงู เครื่องทรงของพระศิวะ ทรงหม่มหนังช้าง หนังเสือ หรือหนังงวง มีพระศอดำเนื่องจากตอนกวนเกษียรสมุทร มีข่องวิเศษที่ได้จากการกวนเกษียรสมุทร ซึ่งหนึ่งในข่องวิเศษนั้นมีพิษร้ายรวมอยู่ด้วย พระศิวะจึงทรงดื่มพิษนั้นไว้เอง และทำให้พระศอดำ มีโคหนทิเป็นพาหนะ

เทวรูปพระศิวะโดยทั่วไปปรากฏในรูป 1 พักตร์ 4 กร หรือ 4 พักตร์ 10 กร

พิธีกรรมโดยทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับพระศิวะตามแบบอินเดีย

การบวงสรวงพระศิวะเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนและครอบครัว สามารถกระทำได้เป็นประจำทุก ๆ ปีในช่วงเวลาต่าง ๆ ดังนี้ (สมพร นิมนุนใจ, 2551, หน้า 81)

1. ในช่วงใดก็ได้ที่เป็นคืนวันจันทร์ข้างขึ้น ไม่ใช่ข้างแรม เรียกว่า นิตยศิวราตรี
2. ในช่วงใดก็ได้ แต่ต้องเป็นคืนข้างแรม 15 ค่ำ เรียกว่า พิธีมาสศิวราตรี
3. ในช่วงเดือนสามของทุกปี โดยเฉพาะเจาะจงคืนแรม 14 ค่ำ เรียกว่า มาฆศิวราตรี
4. ในช่วงเดือนสามของทุกปี โดยประกอบพิธีขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เรียกว่า มหาศิวราตรี

ในช่วงเวลา 4 ช่วงดังกล่าว สามารถทำพิธีบวงสรวงบูชาพระศิวะในช่วงหนึ่งช่วงใดก็ได้ หรือประกอบทั้ง 4 ช่วง รวมแล้วเรียกว่า พิธีศิวราตรี แต่การประกอบพิธีกรรม บวงสรวงบูชาพระศิวะด้วยพิธีศิวราตรี มีข้อห้ามอยู่ 2 ประการคือ (สมพร นิมนุนใจ, 2551, หน้า 81)

1. งดเว้นการหลับนอนตลอด 24 ชั่วโมง
2. งดเว้นการกินอาหารและดื่มน้ำตลอด 24 ชั่วโมง

นอกจากนี้ อาจมีการผสมมูลวัวกับเครื่องหอมกำยานต่าง ๆ แล้วเผาไฟหลังจากการประกอบพิธีกรรมครบ 24 ชั่วโมงแล้ว จากนั้นก็นำเอาเถ้าของเครื่องหอมกำยานที่ปนกับมูลวัวนั้นมาประหรือเจิมที่ขั้วของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในบ้าน หรือบางคนอาจใช้เจิมหน้าผากหรือเสื้อผ้าเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

ในเทวาลัยของชาวฮินดูที่นับถือลัทธิไศวนิกาย มักมีศิวลึงค์ประดิษฐาน ผู้ที่ต้องการมีบุตรหรือผู้ที่ต้องการให้พืชผลออกดอกออกผลอุดมสมบูรณ์หรือแม้แต่ผู้ประกอบการธุรกิจการค้า ก็สามารถบูชาขอพรได้ โดยศิวลึงค์หมายถึงการเริ่มต้นชีวิตใหม่และความอบอุ่น ถือเป็นสิ่งที่ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้

การบูชาศิวลึงค์ สามารถประกอบด้วยพิธีกรรมง่าย ๆ และใช้เครื่องบวงสรวงตามแต่หาได้ โดยทั่วไปใช้สิ่งของเหล่านี้ในการบูชาศิวลึงค์ คือ ใบมะตูม กล้วยาคา ข้าวตอก เมล็ดข้าว เมล็ดพืช นม เครื่องหอม ดอกไม้สีแดง ดอกไม้สีเหลือง มะพร้าวอ่อน ขนมหวาน อาหารคาว มุลว้าวแห้ง กล้วยเทียน หรือพวงมาลัยดอกไม้หอม

การเตรียมเครื่องบวงสรวงบูชาต่าง ๆ สามารถจัดเตรียมใส่ภาດหรือวางบนโต๊ะพิธีแล้ว สวดสรรเสริญบูชาพระศิวะ จากนั้นจึงอธิษฐานขอพรต่าง ๆ ตามที่ปรารถนาได้

นมที่เตรียมมาบวงสรวงบูชา เมื่อสวดมนต์สรรเสริญบูชาเสร็จแล้วก็ให้นำนมมารดลงบนศิวลึงค์ตั้งแต่ยอดลงไป โดยสื่อความหมายถึงความอุดมสมบูรณ์

นอกจากการนำนมมารดบนศิวลึงค์แล้ว ยังมีการนำฝุ่นสีแดงมาแต้ม เจิมลงบนยอดของศิวลึงค์ โดยสื่อความหมายถึงชีวิตใหม่ที่กำเนิดขึ้น

คาถาที่ใช้บูชาพระศิวะ มีดังนี้ (โหรโยธยา, 2553, หน้า 15-16)

โอม นะมัสศิวายะ จะ นะมัสศิวารายะ จำเณะ เคาร นะสีระ กายายะ ตันตะ ปุระณะ กาวะนะสี จะกายอ นะมัสศิวารายะ ยะยอ กัตตุกะรี คิกากัง คมะมติ จัตติตา ยอนะลี สะกุลธะรา ยายะ นะมัสศิวาระยะ อาระคัม สัมปญญะยัม สิวูธ ตะระยะเก มะเหยเต

โอม นะโม อิศะระมาเ ศิวะเทวัญ จะ ภาวันตุเม พุติยัมปิ นะโม อิศะระมาเ สิวะเทวัญ จะ ภาวันตุเม ตะติยัมปิ นะโม อิศะระมาเ ศิวะเทวัญ จะ ภาวันตุเม

โอม นะมัสศิวายะ จำปา นะเตรา นะสีระกายายะ กัตตะปุระณะ กาวะนะสี จะกายง นะมัสศิวายะยายะ จะนะมัสสิ วายะยอ กัตตุกรี คิกากัง คมะมติจัตติตายายะ เสตาริฉัน จัตติตอยอ สะกุลณะลายายะ มะนิกุลณะลายอ นะมัสศิวายายะ จะนะมัสศิวายา อะระคัม สัมปญญัม สิวูธ ตะระยะเก กาเม จะมะเหยยะเต

นอกจากการบูชาพระศิวะตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว งานวิจัยนี้ยังได้เลือกเก็บข้อมูลภาคสนาม 8 แห่ง ซึ่งแต่ละสถานที่ก็มีการประกอบพิธีกรรมและคติความเชื่อเรื่องพระศิวะที่แตกต่างกันออกไป โดยงานวิจัยนี้ทำการวิเคราะห์และเปรียบเทียบในคติความเชื่อเรื่องพระศิวะในส่วนต่อไป

พระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย เสาชิงช้า

ที่มาของพระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย

คำว่า ตรียัมปวาย มาจากคำในภาษาทมิฬว่า ตีรุเวมปาไว (Tiruvempavai) เป็นพิธีของพราหมณ์ทางอินเดียใต้ เพื่อรับพระศิวะ มีชื่อสามัญว่าพิธีไล่ชิงช้า กระทำในเดือนยี่ ขึ้น 7 ค่ำ ตอนเช้า และขึ้น 9 ค่ำ ตอนเย็น

แต่เดิมพิธีตรียัมปวายทำในเดือนอ้าย ต่อมาเปลี่ยนเป็นเดือนยี่ โดยมีคำอธิบายในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า “ทำในเดือนยี่ ที่เปลี่ยนจากทำในเดือนอ้าย เปลี่ยนมาแต่กรุงเก่า ด้วยเหตุว่าเดือนอ้ายเพิ่งเป็นเวลา น้ำลด ถนนหนทางเป็นน้ำเป็นโคลนทั่วไป ย้ายมาเดือนยี่พอให้ถนนแห้ง”

ตำนานพระอิศวรตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า เมื่อพระพรหมทรงสร้างโลกแล้ว และขอให้พระอิศวรไปรักษา แต่พระอิศวรทรงหวั่นไหวและเกรงว่าโลกอาจไม่แข็งแรง จึงเสด็จลงมายังโลกด้วยพระบาทเพียงข้างเดียว แล้วให้พญานาคมาไล่ยี้ระหว่างภูเขาทั้งสองฝั่งของมหาสมุทร ปรากฏว่าโลกยังแข็งแรงดีอยู่ พญานาคทั้งหลายต่างมีความยินดี ลงเล่นน้ำและเฉลิมฉลองเป็นการใหญ่ ดังนั้นเสาชิงช้า จึงเปรียบเหมือนภูเขาทั้งสองฝั่งมหาสมุทร และชั้นสาคร เปรียบเหมือนมหาสมุทรที่กว้างใหญ่ ซึ่งเหล่าพญานาคพากันลงเล่นน้ำ (ทองตอ กล้วยไม้ ณ อยุธยา, 2551, หน้า 109)

พระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรียัมปวายปรากฏอยู่ในหลักฐานเอกสารที่สันนิษฐานว่าเก่าแก่ที่สุดในสมัยอยุธยา โดยมีหลักฐานการประกอบพระราชพิธีตรียัมปวาย ดังความที่ปรากฏในกฎหมายตราสิบห้าประการเกี่ยวกับพระราชพิธี 12 เดือนว่า (สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว, 2550, หน้า 34)

สณานตริยัมปวาย พระศรีอรรคราชทูลผ้า พระพลเทพทูลน้ำ พระราชบโรหิตพระครูอภิรามถวายน้ำสังข์ พระมเหศวรพระพิเชตถวายน้ำกลด พระญาณประกาศถวายโสมก พระอิศวรรักษาถวายพร ขุนวิสุทธิโกษาถวายเข้าตอกดอกไม้เข้าเฝ้าเข้าพอง วัจรับเข้าเฝ้าต้น

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานของชาวฮอลันดาชื่อเยเรเมียส ฟาน ฟลิต หรือวันวลิต ได้เข้ามาอยู่ในอยุธยาในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททองในฐานะหัวหน้าสถานีกการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (V.O.C.) ในอยุธยา วันวลิตได้กล่าวถึงประเพณีการไล่ยี้ของอยุธยาว่าเริ่มขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 และการไล่ยี้ชัวยังคงกระทำต่อเนื่องมาจนถึงสมัยพระเจ้าปราสาททอง (นันทนา วรเนติวงศ์ และวนาศรี สามณเสน, ผู้แปล, 2546, หน้า 196-197)

พระราชพิธีตรียัมปวาย จึงถือเป็นพระราชพิธีสำคัญ เนื่องจากเป็นพระราชพิธีที่สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ประชาชน เพราะการไล่ยี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในพระราชพิธีตรียัมปวายหมายถึงการทดสอบความมั่นคงแข็งแรงของบ้านเมือง และยังเป็นพระราชพิธีที่สืบเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ขั้นตอนของพระราชพิธีตรียัมปวาย เสาชิงช้า

พระราชพิธีตรียัมปวาย เริ่มพิธีด้วยการสวดอัญเชิญเทพเจ้าจากสวรรค์มายังโลกมนุษย์ เพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา เป็นการระลึกถึงพระคุณและขอพรให้บ้านเมืองมีความสงบและมีความอุดมสมบูรณ์ พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีอ่านพระเวทต้องถือพรต

พระราชพิธีตรียัมปวาย มีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. พราหมณ์ถือพรต

พราหมณ์ถือพรตนี้ เป็นพิธีกรรมที่พราหมณ์จัดขึ้นก่อนเริ่มพระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย โดยจัดในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือนยี่ จุดประสงค์ในการถือพรตนี้เพื่อเป็นการชำระตนเองให้บริสุทธิ์แก่การประกอบพิธี โดยพราหมณ์งดบริโภคเนื้อสัตว์และประพฤติดพรหมจรรย์ พิธีนี้คนทั่วไปสามารถเข้าร่วมได้ โดยผู้ที่มาร่วมงานสวมชุดขาว และมากันเป็นครอบครัว

ภาพที่ 4-53 ผู้ที่มาร่วมงานในพิธีพราหมณ์ถือพรตแต่งกายด้วยชุดขาว

04.30 น. พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณวิบูลย์เวทย์บรมหงส์ พรหมพงศ์ พฤฒาจารย์ (ชวิน รั้งสิพราหมณกุล) และคณะพราหมณ์อีก 15 คนเริ่มพิธีถือพรต พราหมณ์เป่าสังข์เริ่มพิธี พระมหาราชครูปักเทียนรอบพระเวท 2 เล่ม จุดบูชาหน้าเทวรูป 3 เล่ม และจุดกำยาน พราหมณ์เป่าสังข์อีกรอบ สั่นกระดัง พระมหาราชครูอ่านพระเวท พราหมณ์จุดเทียน 1 เล่ม จาก 7 เล่มใน คันซีพ¹⁰ พราหมณ์เป่าสังข์อีกครั้ง และจุดเทียนจนครบ 7 เล่ม สั่นกระดัง เสร็จแล้วดับเทียนให้เหลือเพียง 1 เล่ม จากนั้นพราหมณ์เป่าสังข์ เอาคันซีพวนบูชารูปเคารพ แล้วดับเทียน จากนั้นพระมหาราชครูอ่านพระเวท และโปรยดอกไม้ไปด้านหน้าและด้านหลังตัวเอง นับประจำที่คล้องคอ แล้วจึงวนคันซีพที่จุดเทียน 1 เล่ม สั่นกระดัง พราหมณ์เป่าสังข์ จากนั้นวนคันซีพที่จุดเทียน 7 เล่ม พระมหาราชครูนำสายยัชโญปวีตให้พราหมณ์อีกคน ดับเทียนที่พระเวท

¹⁰ คันซีพ คือ จงกลเทียนหลายกิ่งที่พราหมณ์ใช้สำหรับถือแกว่งในการประกอบพิธี

05.15 น. พระมหาราชครูผูกด้ายที่ต้นแขนขวาของพราหมณ์ทุกคน และมีพราหมณ์คนหนึ่งผูกด้ายให้กับพระมหาราชครู เพื่อเป็นการแสดงถึงการถือพรตตลอดพระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย เสร็จแล้วพราหมณ์เป่าสังข์ จดรูปเทียนปักที่โตกของที่ถวายนเทพ 3 ที่ อย่างละ 1 ดอก 1 เล่ม จากนั้นพราหมณ์และคนทั่วไปปักรูปเทียนถาดของที่คนทั่วไปนำมาถวาย เสร็จแล้วพราหมณ์เป่าสังข์ พระมหาราชครูผูกข้อมือให้ผู้ร่วมงาน

ภาพที่ 4-54 พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณวิบูลย์เวทย์บรมหงส์ พรหมพงศ์ พฤฒาจารย์ เอื่อด้ายผูกข้อมือผู้ร่วมงาน

06.00 น. พระมหาราชครูทำการบูชากระดานครุ¹¹ ด้วยกล้วย ต้นอ้อย มะพร้าว จมเจิมเป่าสังข์ สั่นกระดัง พระมหาราชครูพรมน้ำมนต์ของต่าง ๆ ที่ใช้ถวายน เสร็จแล้วพราหมณ์เป่าสังข์วนคันทิพต่อน้ำเทวรูป จากนั้นพราหมณ์นำรูปเทียนออกจากเครื่องถวายน พราหมณ์แจกของถวายนต่าง ๆ แก่ผู้ร่วมงาน

¹¹ ในอดีต กระดานครุเป็นกระดานที่ใช้ในการไล่สิ่งชั่ว

ภาพที่ 4-55 พราหมณ์แจกของที่ถวายเทพแก่ผู้ร่วมงาน

2. การสวดสักการะพระอิศวร พระราชพิธีตรียัมปวาย

การสวดสักการะพระอิศวรที่เทวสถานโบสถ์พราหมณ์นี้ กระทำอยู่ 10 วันคือวันขึ้น 6 ค่ำ ถึงวันแรม 1 ค่ำ เป็นการสวดบูชาพระอิศวรที่เสด็จลงมายังโลกมนุษย์ โดยมีขั้นตอนในการประกอบพิธีดังนี้

20.15 น. พระมหाराชครูจตุเทียน 1 ก้าว คณะพราหมณ์เป่าสังข์ พระมหाराชครูปักเทียน 2 เล่มตรงมุมกาะเยียที่วางพระเวท พราหมณ์นำเทียนไปปักที่โต๊ะบูชา และปักเทียนอีก 2 เล่มที่ตรีศูล ที่ตรีศูลนั้นเป็นที่วางส้ม กัลย ข้าวดอก มะพร้าว และอ้อยสำหรับเป็นของถวายแด่เทพ จากนั้นพระมหाराชครูเริ่มอ่านพระเวท เจิมที่คนโทน้ำ 3 ด้าน แล้วแปะกลีบดอกกุหลาบ คณะพราหมณ์เป่าสังข์ พระมหाराชครูสั่นกระดิ่งและแกว่งคันสีพที่จุดเทียน 1 เล่ม พระมหाराชครูจุ่มน้ำมันตะเภาที่ของที่ใช้ประกอบพิธีรอบตัว แล้วเอาน้ำมันดล้างเท้าล้างมือ ถอดสายยัชโญปวีต¹² และถอดสายประคำมานับ จากนั้นคณะพราหมณ์เป่าสังข์ พระมหाराชครูแกว่งคันสีพที่จุดเทียน 1 เล่ม สั่นกระดิ่ง และแกว่งคันสีพที่จุดเทียน 7 เล่ม สั่นกระดิ่ง ต่อมาพระมหाराชครูเอามือตะเภาน้ำมัน แล้วเอามาตะเภาที่ปาก ตา หู จมูก เสร็จแล้วโยนดอกไม้ไปด้านหน้าและด้านหลังของ

¹² สายยัชโญปวีตเป็นสายสิญจน์ที่พราหมณ์คล้องเมื่อสำเร็จการศึกษาพระเวท

พระมหाराชครูเอง ตีมน้ำมนต์ เขียนอักขระลงบนฝ่ามือ แล้วเจิมตัวเองที่หน้าผาก กลางศีรษะ หลัง ต้นแขนทั้ง 2 ข้าง และท้อง จากนั้นพระมหाराชครูเทน้ำจากคนโทโดยเอามือปิดเปิดให้น้ำไหลเป็นจังหวะ และเอาเทียนจุ่มลงในน้ำที่เทออกจากคนโท เสร็จแล้วคณะพราหมณ์เป่าสังข์ พระมหाराชครูแกว่งคันซีฟที่จุดเทียน 1 เล่ม สั่นกระดิ่ง แล้วแกว่งคันซีฟที่จุดเทียน 7 เล่ม สั่นกระดิ่ง

21.00 น. พราหมณ์นำกล้วย ต้นอ้อย มะพร้าว และพระเวทวางบนโต๊ะบูชา พระมหाराชครูทำการสวดบูชาเทพ 3 จบ โดยแต่ละจบคณะพราหมณ์ทำการเป่าสังข์ เมื่อสวดเสร็จแล้ว พระมหाराชครูพรมน้ำมนต์ให้พราหมณ์ 4 คน คณะพราหมณ์ที่เหลือเป่าสังข์ จากนั้นพราหมณ์ 4 คน สวดบูชาเทพ ทั้งหมด 11 จบ โดยลักษณะการยืนเป็นแถวตอนเรียงหนึ่ง การสวดนี้เรียกว่า มูโรยสถานพระอิศวร วรรคต้นคนแรกสวดเรียกว่ามหาเวทติก คนที่สองสวดวรรคที่สองเรียกว่าโกรายะติก คนที่สามสวดวรรคที่สามเรียกว่าสวาระติก คนที่สี่สวดวรรคที่สี่เรียกว่าเวทติก เมื่อสวดจบทั้ง 4 คนแล้วจึงสวดพร้อมกันเรียกว่าลอบาวยาย (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา, 2551, หน้า 81)

22.00 น. พระมหाराชครูพรมน้ำมนต์ที่ของถวายในพิธี แล้วคณะพราหมณ์เป่าสังข์ พระมหाराชครูสั่นกระดิ่ง แกว่งคันซีฟที่จุดเทียน 1 เล่ม แล้วแกว่งคันซีฟที่จุดเทียน 7 เล่ม จากนั้น คณะพราหมณ์ 3 คน ยกอุลูป คือพานใส่ข้าวตอก กล้วย ส้ม แดงกวา มันต้ม เผือกต้ม สวดพระเวทบูชาหน้าเทวรูป เมื่อสวดเสร็จทั้ง 3 คน คณะพราหมณ์แจกของเหล่านี้ให้แก่ผู้ร่วมงาน เรียกว่า "ประสาท"

เช้าวันขึ้น 7 ค่ำ เดือนยี่ พระมหाराชครูอ่านพระเวทเปิดประตูเรือนแก้วไกรลาสคิวลัยที่สถานพระอิศวรเพื่อเชิญพระศิวะเสด็จลงมายังโลกมนุษย์ จากนั้นคณะพราหมณ์นำข้าวเปียก หรือข้าวเวทย์มาถวายแก่พระเป็นเจ้า ซึ่งข้าวเปียกหรือข้าวเวทย์ เป็นข้าวสารที่กวนกับกะทิ ใส่นม กวนไม่ให้เหลวเกินไป มีสิ่งประกอบอื่น ๆ คือกล้วย อ้อย น้ำตาลงาบ เผือกต้ม ข้าวต้มน้ำอุ่น แดงกวา ส้มเขียวหวาน และมันต้ม ข้าวเปียกหรือข้าวเวทย์นี้ถือว่าเป็นข้าวทิพย์ที่ทำขึ้นเพื่อถวายเทพในพระราชพิธีตรีมูปวาย-ตรีปวายเท่านั้น เมื่ออุบเทษที่จุดถวายดับหมดลาเพื่อมารับประทาน เพราะเชื่อว่าเมื่อรับประทานแล้วถือว่าเป็นสิริมงคล (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา, 2551, หน้า 79-80)

ภาพที่ 4-56 ข้าวเปียกหรือข้าวเวทย์ ที่ลาจากการถวายเทพแล้ว

3. การเชิญนางกระดานลงหลุม พระราชพิธีตรียัมปวาย

การเชิญนางกระดานลงหลุมนี้ ถือเป็นการเชิญเทพอื่น ๆ ลงมาเพื่อเข้าเฝ้าพระอิศวร โดยนางกระดานมี 3 แผ่นคือ กระดานพระธรณี กระดานพระคงคา และกระดานพระอาทิตย์กับพระจันทร์ พิธีเชิญนางกระดานลงหลุมนี้จัดขึ้นในวันขึ้น 9 ค่ำ เดือนยี่ พิธีนี้ไม่มีผู้ร่วมงาน การจัดพิธีในปัจจุบันจัดบริเวณระหว่างโบสถ์พระอิศวรกับโบสถ์พระพิฆเนศ มีหลุม 3 หลุม คณะพราหมณ์จัดเครื่องบูชา 3 ชุด มีหมากพลู กล้วย มะพร้าว แตงกวา ส้ม ข้าวตอก ข้าวเม่า ขนมหวาน ผ้าขาว ผ้าสีลายดอก ต้นอ้อย

04.30 น. คณะพราหมณ์ยกนางกระดานออกจากโบสถ์พระอิศวร ทำการเป่าสังข์ ก่อนยกออกมา กระดานพระธรณีวางอยู่ทางซ้าย พระคงคาอยู่กลาง พระอาทิตย์กับพระจันทร์อยู่ทางขวา เมื่อยกออกมาแล้ว พระมหาราชครูทำการบูชาพระธรณีเป็นอันดับแรก โดยการเอาน้ำรดที่กระดานพระธรณี เจิมที่เท้าพระธรณี แกว่งคันซีพที่จุดเทียน 1 เล่ม สั่นกระดิ่ง แกว่งคันซีพที่จุดเทียน 7 เล่ม จากนั้นคณะพราหมณ์ช่วยกันยกกระดานพระธรณีลงหลุม ตามด้วยกระดานพระคงคา และพระอาทิตย์กับพระจันทร์ ซึ่งก่อนนำอีก 2 กระดานลงหลุมพระมหาราชครูก็ประกอบพิธีเช่นเดียวกับก่อนที่นำกระดานพระธรณีลงหลุม เมื่อยกนางกระดานทั้งหมดลงหลุม คณะพราหมณ์เอาผ้าขาวทำเป็นหลังคาคลุมนางกระดาน และเอาผ้าสีลายดอกคลุมรอบนางกระดาน แล้วเอารัวกันทั้ง 3 หลุม

ภาพที่ 4-57 พราหมณ์นำนางกระดานลงหลุม

ภาพที่ 4-58 พราหมณ์นำผ้าสไลยดอกคุดมนางกระดาน

4. การเชิญนางกระดานขึ้นหลุม พระราชพิธีตรียัมปวาย

เมื่อถึงเช้าของวันขึ้น 12 ค่ำ เดือนยี่ คณะพราหมณ์เชิญนางกระดานขึ้นจากหลุม

04.30 น. คณะพราหมณ์เป่าสังข์เริ่มพิธียกนางกระดานขึ้นจากหลุม พระมหาราชครูจุดธูปเทียนบูชาพระธรณี เอน้ำรดที่เท้าพระธรณีจากกาน้ำและจากสังข์ เจิมที่เท้าพระธรณี เอน้ำมันต์พรมของที่ใช้ถวาย ซึ่งประกอบด้วย กล้วย แดงกวา ส้ม มันต้ม เผือกต้ม น้ำตาลบ และข้าวตอก จากนั้นพระมหาราชครูแกว่งคันชี่พื้จุดเทียน 1 เล่ม สั่นกระดัง แกว่งคันชี่พื้จุดเทียน 7 เล่ม สั่นกระดัง เมื่อเสร็จแล้วคณะพราหมณ์ยกกระดานพระธรณีขึ้นจากหลุม และตามด้วยกระดานพระคงคา และกระดานพระอาทิตย์กับพระจันทร์ ซึ่งขั้นตอนการประกอบพิธีเหมือนกับยกกระดานพระธรณีขึ้น

5.00 น. พราหมณ์ไหว้พระพรหมด้วยธูป 9 ดอก และยกนางกระดานทั้งหมดกลับเข้าไปเก็บในโบสถ์พระอิศวรตามเดิม คณะพราหมณ์เป่าสังข์ เสร็จพิธี

5. ข้างหลังส่งพระคิ่ว พระราชพิธีตรียัมปวาย

การข้างหลังส่งพระคิ่ว จัดขึ้นวันแรม 1 ค่ำ เดือน 2 ซึ่งถือเป็นวันสุดท้ายที่พระคิ่ว พระอุมา และพระคงเคศ ประทับอยู่ในโลกมนุษย์ และเป็นวันที่พระคิ่วและครอบครัวเสด็จกลับสู่สวรรค์ ในพิธีการนี้ ช่วงเย็นมีการเปิดร้านอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งมีทั้งร้านที่เป็นของญาติพราหมณ์ และของบุคคลภายนอก อาหารและเครื่องดื่มทั้งหมดผู้ร่วมงานสามารถนำไปรับประทานได้โดยไม่ต้องเสียเงิน อาหารโดยมากมักเป็นอาหารมังสวิรัต

ภาพที่ 4-59 ผู้ร่วมงานรับอาหารจากเจ้าภาพที่มาเปิดร้านอาหาร

ภาพที่ 4-60 คณะพราหมณ์หรือญาติของพราหมณ์บางส่วนเป็นเจ้าภาพในการแจกอาหารและเครื่องดื่ม

18.00 น. คณะพราหมณ์รับเทวรูปพระศิวะ พระอุมา และพระคเณศ จากสำนักพระราชวัง พระมหาราชครูจุดเทียนบูชาเทวรูป 2 เล่ม ระหว่างที่ข้าราชการประจำสำนักพระราชวังเดินนำเทวรูปเข้าไปในสถานพระอิศวร คณะพราหมณ์เป่าสังข์ อุลูบที่ทางสำนักพระราชวังนำมาใช้เป็นเครื่องถวายแด่เทพ มีราชสีห์ทำจากน้ำตาล 3 คู่ สิงโต (มีขนาดย่อมกว่าราชสีห์) 3 คู่ พานที่ใส่กระปุก 4 กระปุก ทั้งหมด 5 พาน ในกระปุกใส่เชอร์รี่ สตรอเบอร์รี่ พลัมอบแห้ง และขนมหวาน

21.00 น. คณะพราหมณ์เป่าสังข์เริ่มพิธีสวดบูชาพระศิวะ (กระทำเหมือนทุกคืนที่ผ่านมา) เมื่อเสร็จจากการสวดบูชาพระศิวะแล้ว (ใช้เวลาราว 1 ชั่วโมง) คณะพราหมณ์ย้ายสวดบูชาพระคเณศที่สถานพระคเณศอีกประมาณครึ่งชั่วโมง จึงไปสวดบูชาศิวลึงค์ การสวดบูชาศิวลึงค์นี้ใช้เวลาไม่นานนัก

23.15 น. คณะพราหมณ์กลับมาทำพิธีเข้าหรงส์ที่สถานพระอิศวร พระมหาราชครูเริ่มสวดพระเวท 2 จบ จบแรกชื่อทรงสาร จบที่สองชื่อโตรพัต แล้วพราหมณ์ทักษินบูชาศาสตรรินน้ำเบญจคัพย์¹³ลงในถ้วยเล็ก ๆ หลายถ้วยในจบแรก และเทน้ำจากหลาย ๆ ถ้วยรวมกันเป็นถ้วยเดียว เมื่อจบบทที่สอง พระมหาราชครูถวายรูปเทียนและดอกไม้บูชาสังข์และกลศ แล้วพระมหาราชครูอ่านพระเวทสนานหรงส์อีกจบ พออ่านจบเอาน้ำในถ้วยพรมศีรษะตนเอง แล้วจึงเชิญเทวรูปพระศิวะ

¹³ เบญจคัพย์ คือ กลศ (กาน้ำมีพวย) และสังข์ที่บรรจุน้ำเปล่าเพื่อใช้ประกอบพิธี

พระอุมา และพระคเณศลงน้ำ จากนั้นเชิญเทวรูปขึ้นภัทรวิฐทำสาตราบูชาอ่านพระเวท จบแรกชื่อสารเหลือง จบที่สองชื่อมัลลย์ จบที่สามชื่อสังวาล แล้วเชิญเทวรูปตั้งบนพานทองขาวเดินวนขวา 3 รอบ รอบหงส์ ในแต่ละรอบเมื่อถึงหินบดหรือเรียกกันว่า “บัฟโต”¹⁴ พระมหाराชครู ยกเท้าขวาเหยียบบนหิน พรหมณ์จุดเทียนที่หาง ออก และปักหงส์ จากนั้นพรหมณ์เชิญเทวรูปขึ้นบนบุษบกหงส์ คณะพรหมณ์ที่เหลือเป่าสังข์ จากนั้นพระมหाराชครูอ่านพระเวทบูชาหงส์ บูชาเขาพระสุเมรุ แล้วจึงว่าสรรเสริญเขาไกรลาส เหมือนพระเจ้าแผ่นดินขึ้นภัทรวิฐ¹⁵ จากนั้นอ่านพระเวทส่งพระอุมา อ่านสฤติ อ่านสร่งน้ำพิเนศ จุดเทียน 8 เล่มและวางดอกไม้ 8 ดอก เป็น 8 ทิศ อ่านพระเวทวนขวา ทั้ง 8 ทิศ เรียกว่าไตรทวาร จากนั้นพรหมณ์ 2 คนเป็นคนขับบทข้าหงส์เพื่อส่งพระคเณศ พระอุมา และพระคเณศกลับสู่สวรรค์ (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยู่ธยา, 2551, หน้า 90) ในระหว่างการข้าหงส์ ผู้ร่วมงานที่นำเทวรูปต่าง ๆ เช่น เทวรูปพระคเณศ พระอุมา เป็นต้น ภาพของเทพในศาสนาฮินดู หัวโขนขนาดเล็ก รวมถึงรูปเคารพอื่น ๆ เช่น รูปเคารพของรัชกาลที่ 5 มาเอนำเทวรูป ภาพ และรูปเคารพอื่นให้พระมหाराชครูจุดธูปเพื่อเป็นการเบิกเนตรสิ่งของเหล่านั้น ซึ่งผู้ร่วมงานเชื่อว่าการทำเช่นนี้ทำให้สิ่งของที่นำมาจุดธูปนั้นศักดิ์สิทธิ์

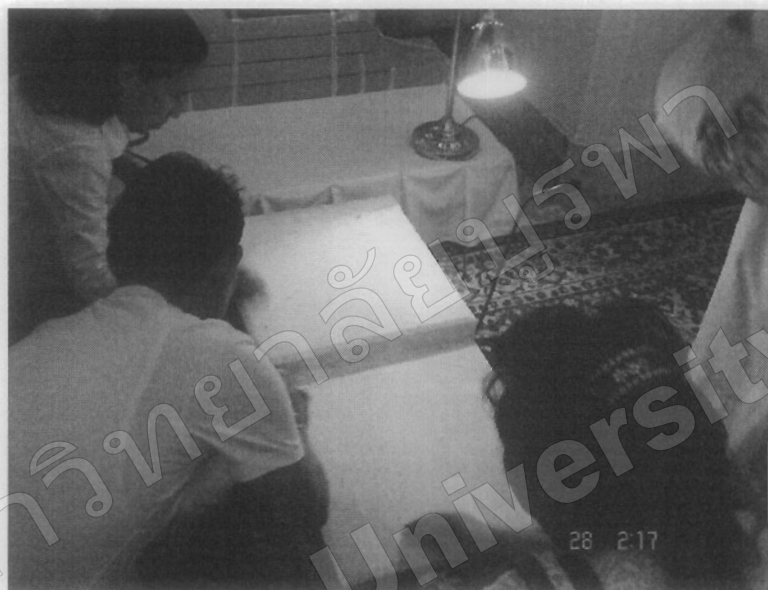

ภาพที่ 4-61 ผู้ร่วมงานนำสิ่งของให้พระมหाराชครูจุดธูป

¹⁴ บัฟโตนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโอรสธำมรงค์ว่า เป็นสัญลักษณ์แทนภูเขา (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2552, หน้า 59)

¹⁵ ภัทรวิฐ คือ ชื่อพระราชอาสน์องค์หนึ่งในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ

02.00 น. เสร็จพิธีการเข้าหรงส์ พราหมณ์นำเทวรูปพระศิวะ พระอุมา และพระคเณศ ออกจากหรงส์ เก็บเทียนที่ยังไม่ดับรวมเป็นกำเดียว แล้วนำเข้าห้องพักของพราหมณ์ จากนั้นผู้ร่วมงานต่างแย่งแบ่งสาส์นที่โต๊ะเบญจคัพย์ และนำน้ำตาเทียนจากหรงส์กลับบ้าน เพราะเชื่อกันว่าหากนำไปบูชาแล้วเกิดสิริมงคลแก่ตนเอง

ภาพที่ 4-62 ผู้ร่วมงานแย่งแบ่งสาส์นโต๊ะเบญจคัพย์

6. การเล่นหนังตะลุง

ในวันแรม 5 ค่ำ เดือนยี่ เป็นวันเข้าหรงส์ส่งพระวิษณุกลับสู่สวรรค์ โดยก่อนหน้าการประกอบพิธีเข้าหรงส์ส่งพระวิษณุ ทางเทศบาลนโบสถ์พราหมณ์ได้จัดการเล่นหนังตะลุงเพื่อให้ผู้เข้าร่วมพระราชพิธีได้ชม หนังตะลุงที่เล่นในวันแรม 5 ค่ำ เดือนยี่ เป็นคณะหนังตะลุงที่มาจากจังหวัดเพชรบุรี ใช้ภาษาสำเนียงภาคกลางในการบรรยายเนื้อเรื่องทั้งหมด เรื่องที่แสดงคือเรื่องรามเกียรติ์ มีตัวละครต่าง ๆ ประกอบด้วยเทวดา ได้แก่ พระอิศวร (พระศิวะ) พระฤๅษีดาไฟ มนุษย์ ได้แก่ พระราม พระลักษมณ์ ลิง ได้แก่ หนุมาน และยักษ์ ได้แก่ ทศกัณฐ์ อินทรชิต และกุมภกรรณ

ภาพที่ 4-63 การเล่นหนังตะลุงในพระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย เทวสถานโบสถ์พราหมณ์

7. การโกนจุกเด็ก

ในวันสุดท้ายของพระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย คณะพราหมณ์ทำการโกนจุกแก่เด็ก รวมถึงการโกนผมไฟ เพื่อแสดงสถานภาพว่าเด็กที่โกนจุกได้เข้าสู่วัยรุ่น ส่วนการโกนผมไฟ โกนให้เด็กที่มีอายุครบ 1 เดือน เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เด็กนั้น นอกจากนี้ผู้ร่วมงานที่เป็นผู้ใหญ่บางคน ยังให้พราหมณ์ขลิบผมด้วย โดยเชื่อกันว่าเป็นการนำเคราะห์ร้ายออกจากตัว การโกนจุกนี้มีพิธีสงฆ์ร่วมกับพิธีพราหมณ์

05.00 น. คณะพราหมณ์คล้องด้ายแก่เด็กที่เข้าร่วมพิธีการโกนจุก

06.00 น. เริ่มพิธีสงฆ์ โดยมีพระสงฆ์ 9 รูป ระหว่างพระสงฆ์สวด คณะพราหมณ์พรมน้ำมนต์ให้เด็กและผู้ร่วมงาน จากนั้นคณะพราหมณ์ทำการโกนจุกเด็ก ผู้ร่วมงานและมีการเป่าสังข์ ประโคม โกวบัณฑิต เทวี่ เสร็จแล้วคณะพราหมณ์ถวายจันทน์แด่พระสงฆ์ ระหว่างที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหาร ผู้ปกครองนำเด็กออกมาโกนผมต่อด้านนอกโบสถ์พระอิสวร

06.30 น. พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จ เด็กที่โกนจุกเสร็จแล้วเข้ามาในโบสถ์พระอิสวร คณะพราหมณ์และผู้ร่วมงานถวายปัจจัยไทยทานแด่พระสงฆ์ จากนั้นพระเทศน์ให้อิโวกแก่เด็ก กรวดน้ำ พรมน้ำมนต์

07.30 น. เสร็จพิธีสงฆ์ พระสงฆ์กลับ จากนั้นพระมหाराชครูสวมครูย เวียนเทียน สมโภชรอบเทวสถาน ใช้เทียน 9 เล่ม พระมหाराชครูให้เทียน 9 เล่มนี้แก่คณะพราหมณ์ 3 คน คนละ 3 เล่ม เดินวนขวาจากโบสถ์พระอิสวร อ้อมไปด้านหลังโบสถ์พระคณศ แล้วย้อนมาด้านหน้าโบสถ์พระนารายณ์ คณะพราหมณ์ทำการไหว้แต่ละโบสถ์ โดยเอาเทียนวนเข้าหาตัว 3

รอบ เดินวน 3 รอบ แต่ละรอบทำการเป่าสังข์และประโคม จากนั้นพระมหाराชครูดับเทียนด้วยใบ
พลู แล้วจุดเทียนที่เทวรูปพระพรหม พระศิวะ พระวิษณุ และพระพุทธรูป คณะพราหมณ์จุดเทียน
ผู้ร่วมงาน แจกเหรียญกษาปณ์พระราชทาน

07.45 น. เสร็จพิธี

ภาพที่ 4-64 คณะพราหมณ์วนขวารอบเทวสถาน

ภาพที่ 4-65 พราหมณ์ปลงผมแก่เด็ก

ภาพที่ 4-66 คณะพราหมณ์แจกเหรียญกษาปณ์พระราชทานแก่ผู้ร่วมงาน

ภาพที่ 4-67 สิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีโกนจุก มีข้าวสาร ขนมหวาน 4 อย่าง กล้วย มะพร้าวอ่อน หนากพลู ถั่วเขียว งาดำ งาขาว น้ำ นม เนย

เทศกาลนวราตรี วัดพระศรีมหาอุมาเทวี

วัดพระศรีมหาอุมาเทวี หรือวัดแขกสีลม เป็นวัดในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูลัทธิคักติ ซึ่งชาวอินเดียได้จากรัฐทมิฬนาฑูเป็นผู้สร้าง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นศูนย์รวมผู้ที่นับถือศาสนาฮินดู โดยในช่วงแรกได้ก่อสร้างเป็นศาลพระศรีมารีอัมมัน เป็นศาลเล็ก ๆ ในไร่อ้อย (ปัจจุบันคือบริเวณด้านหลังของเทวสถานพระศรีมหาอุมาเทวี) เพื่อประดิษฐานพระแม่ศรีมหามารีอัมมัน

ในปี พ.ศ. 2438-2443 ชาวอินเดียได้ได้ร่วมมือกันบริจาคเงินซื้อที่ดินตรงถนนปั้นเพื่อสร้างเทวสถานบริเวณสีลม จำนวน 292 ตารางวา โดยมีนายไวที ปะเดียอะจิ นายนายารายเจติ นายโกบาระตี และกลุ่มญาติมิตรที่มีจิตศรัทธา ได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อบริหารเทวสถานแห่งนี้ (วรรณพรรณ เรื่องทรัพย์, 2547)

ในปี พ.ศ. 2458 ได้มีการจดทะเบียนในนามของมูลนิธิพระศรีมหามารีอัมมัน ต่อมาได้มีการนำเทวรูปต่าง ๆ จากอินเดียมาที่วัด ทั้งนี้ทางคณะกรรมการมูลนิธิได้จัดหาผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งเรียกว่า กูรูกัล (Gurugal) และปุจารี (Pujari) มาจากประเทศอินเดีย

ในปี พ.ศ. 2498 คณะกรรมการและสาธุศิษย์ได้สร้างพระพุทธรูปขึ้น ประดิษฐานไว้ในเทวาลัย เพื่อเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อของชาวพุทธที่อยู่ใกล้เคียง ทั้งนี้พระพุทธรูปเจ้านับเป็นปางที่ 9 ของพระวิษณุอีกด้วย ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ทางคณะกรรมการของเทวสถานได้จัดให้มีการเวียนเทียนตามโอกาสอันสมควรด้วย

เทศกาลนวราตรี หรือเทศกาลดูเซร่า เป็นช่วงที่ถือว่าเทพและเทพีเสด็จลงมารับสักการะเป็นเวลา 9 วัน 9 คืน จัดขึ้นราวเดือนตุลาคมของทุกปี โดยในวันที่ 7 ของเทศกาลนวราตรี เป็นงานพิธีอภิเษกสมรสของพระแม่ศรีมหาอุมาเทวีและพระศิวะมหาเทพ โดยพิธีเริ่มในเวลา 09.00 น. และในวันที่ 8 ของเทศกาลนวราตรี เป็นงานพิธีบูชาพระศิวะ ซึ่งพิธีเริ่มในเวลา 09.00 น., 17.00 น. และ 19.30 น. เช่นเดียวกัน

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในเทศกาลนวราตรี

พิธีอภิเษกสมรสของพระแม่ศรีมหาอุมาเทวีและพระศิวะมหาเทพของวัดพระศรีมหาอุมาเทวีนี้ มีเรื่องเล่าตามความเชื่อของชาวอินเดียได้ คือราชินีองค์หนึ่งทางอินเดียได้นามว่ามีนักษีอัมมาน มีความสามารถในการปกครองและการรบ แต่นางมีหน้าอก 3 แห่งผิดมนุษย์ธรรมดา ซึ่งพราหมณ์ได้ทำนายว่าหากนางพบคู่รัก หน้าอกที่สามก็หายไปเอง นางมีนักษีอัมมานได้แผ่ขยายดินแดนไปทั่วดินแดนชมพูทวีป จนถึงเขาไกรลาสซึ่งเป็นวิมานของพระศิวะ เมื่อนางได้พบกับพระศิวะ ปรากฏว่าหน้าอกที่สามของนางได้หายไป นางจึงทราบว่พระศิวะคือคู่ของนาง นางจึงได้

อภิเษกสมรสกับพระศิวะ โดยมีพระวิษณุเป็นผู้รดน้ำสังข์ให้ ซึ่งชาวอินเดียได้นับนางมีนักษิอัมมาน เป็นปางหนึ่งของพระอุมา

ในพิธีการอภิเษกสมรสพระศรีเมหาอุมากับพระศิวะมหาเทพ เริ่มประมาณ 8.30 น. โดยพราหมณ์นำเทวรูปพระศิวะและพระอุมามาตั้งเพื่อประกอบพิธี พระศิวะนี้ตั้งอยู่ขวามือ ส่วนพระอุมาตั้งอยู่ซ้ายมือ พราหมณ์เป็นผู้สวดต่อหน้าเทวรูป ในพิธีมีการวางดอกไม้ และของหวานต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีความเชื่อว่ในพิธีแต่งงานจำเป็นต้องมีของหวานให้มาก เพื่อชีวิตคู่ที่มีความหวานชื่นตลอดไป

ตลอดพิธีพราหมณ์ทำการสวดมนตร์ต่าง ๆ รวมถึงการใส่เครื่องสังเวียงลงในไฟเป็นระยะ เช่น น้ำมันสิ การบูร และไม้ พราหมณ์นั่งอยู่รอบกองกุณฑี 4 คน ระหว่างพิธีพราหมณ์นำเครื่องสังเวียงอื่น ๆ เช่น ธัญพืช ดอกไม้ต่าง ๆ มาให้เจ้าภาพในการจัดงานบูชาก่อน แล้วจึงนำเครื่องสังเวียงนั้นเผาในกองกุณฑี

เวลาราว 9.40 น. พราหมณ์นำลูกประคำมาคล้องที่พระคอของเทวรูปพระศิวะ และสวมเครื่องประดับต่าง ๆ ให้พระอุมา จากนั้นพราหมณ์เอापวงมาลัยคล้องพระคอเทวรูปทั้งสอง ต่อมาพราหมณ์ได้นำผ้าส่าหรีมาให้เจ้าภาพบูชา เมื่อบูชาเสร็จพราหมณ์นำผ้างดงกล่าวไปห่อเปลือกมะพร้าว และพราหมณ์นำทั้งเปลือกมะพร้าวและผ้างดงกล่าวเผาในกองกุณฑี จากนั้นพราหมณ์ทำการเจิมที่หน้าผากของเทวรูปและเจ้าภาพ และให้ประธานในพิธีและผู้หญิงอีก 1 คน ถีอถาดผลไม้ มีขบวนขันหมากซึ่งเจ้าภาพช่วยกันถืออยู่ด้านหลังประธานในพิธี แล้วเดินเวียนขวารอบโบสถ์ 1 รอบ โดยมีคณะดนตรีเล่นเพลงประกอบ

ราว 11.25 น. พราหมณ์พรมน้ำมนต์ที่เทวรูป ต่อมาพราหมณ์ได้จำลองพิธีการอภิเษกสมรสระหว่างพระอุมากับพระศิวะ โดยให้พราหมณ์สมมติเป็นพระศิวะและพระอุมา แลกพวงมาลัยให้กันและกัน พราหมณ์คนอื่นได้แลกผ้าของเทวรูประหว่างพระศิวะและพระอุมา ต่อมาพราหมณ์นำมะพร้าวที่ผ่านการรดน้ำสังข์มาให้เจ้าภาพบูชา ตามด้วยประธานในพิธีโปรยดอกไม้ให้เทวรูป และพราหมณ์ที่ได้รับการสมมติให้เป็นพระศิวะกับพระอุมาเดินวนขวารอบกองกุณฑี 3 รอบ

จากนั้นพราหมณ์นำไฟวนรอบเทวรูป กล่าวนามสรรเสริญพระอุมาและพระศิวะ เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากเสร็จพิธีพราหมณ์ได้ให้พรกับเจ้าภาพ พิธีเสร็จราว 13.00 น.

ภาพที่ 4-68 พราหมณ์เทน้ำมันขี้ผึ้งในกองกฐนธ์ (ชุมชนคนรักฮินดู, 2553)

ภาพที่ 4-69 ขบวนขันหมากซึ่งนำโดยประธานในพิธี ตามด้วยเจ้าภาพ (ชุมชนคนรักฮินดู, 2553)

ภาพที่ 4-70 พราหมณ์ที่ได้รับการสมมติให้เป็นพระศิวะกับพระอุมา (ชุมชนคนรักฮินดู, 2553)

ภาพที่ 4-71 พราหมณ์สมมติโปรยดอกไม้ลงในกองกฐนเพื่อเป็นเครื่องสังเวยให้แก่เทพ (ชุมชนคนรักฮินดู, 2553)